

KNJIGA OGLEDA

Bilo je to 15. siječnja 1992. kada je hrvatska država međunarodno priznata, u čemu je posebnu ulogu imala Sveta Stolica. No, njezina državotvornost puno je starija, s obje strane granice. Vrhunski publicist i politički komentator Mate Kovačević promatra to kroz govor o Herceg Bosni.

Polazi on još od antičke podloge, od glasovitih Delmata. Bili su nekada tu gdje smo sada mi. Nakon toga razmatra četiri teorije o hrvatskoj etnogenezi: iransku; gotšku; autohtonu; slavističku. O ovoj posljednjoj ima najgore mišljenje. »Stoljetna slavistička prevlast nije urušila samo put znanstvenim spoznajama, nego je, zbog prevladavajućeg političkog, a primarno unitarističkog utjecaja, duhovno osaktila niz naraštaja različitih naroda te gotovo do utrućuća dovela njihove identitete.« Očito Kovačević nastoji govoriti jasno i otvoreno. Poslušajmo i ovo: »Duvanjski sabor o kojem priča stara Hrvatska kronika podloga je i današnje ne samo državnosti Republike Hrvatske, nego, što je posebno važno istaknuti, i državnosti hercegobosanskih Hrvata. Oni su trenutno ugroženi mu-

kulture, a onda, u skladu s tom prazninom, kod prosječne hrvatske mladosti proizvela je gotovo potpunu nezainteresiranost za sudbinu Hrvata na povijesnim hrvatskim područjima što su ostala izvan sklopa hrvatske države.« Uz zdravu ljubav prema domovini, ovo je zacijelo uzrok zbog čega jedna ovakva knjiga pred nama. Trebalo je njezinom piscu puno vremena za prikupljanje i iščitavanje građe. A samo pisanje bio je lakši dio posla, jer je Kovačević toliko »prožvakao« građu da je ona postala sastavni dio njegova razmišljanja. K tomu, još prije napisao je dvije slične knjige: *Pet stoljeća hrvatske borbe*; *Biljezi hrvatskoga identiteta*. One zajedno s ovom pred nama čine troknjižje koje je već ostavilo i ostaviće traga u hrvatskom kulturnom i političkom prostoru. Vidjelo se to i po prethodnom pojavljivanju ovih ogleđa u *Hrvatskom slovu* i na portalu *HRsvijet*.

Prirodno je da čitatelja kopka pitanje: zahvaljujući čemu je Kovačević uvjeren u teze koje pred nas iznosi? Pomažu mu u tome dva povijesna spisa: *Hrvatska kronika* te *Ljetopis popa Dukljanina*. Ne

ćemo ovdje nešto posebno razglabati o njima, recimo samo da ih jugokomunistička znanost nije nimalo voljela. Opasno su otkrivali istinu o nama samima.

Poslušajmo sada kratki navod Kovačevićeva mišljenja o starijem spisu, Hrvatskoj kronici. »Hrvatska kronika je u mnogim svojim ele-

mentima iznimno važan izvor za stariju hrvatsku povijest, a poglavito za njezino tzv. mračno razdoblje. Kao najstariji tekst s osobitim literarnim značajkama ima i posebno mjesto u povijesti hrvatske književnosti. Najcjelovitiji, pak, svoj prilog daje nam u državnopravnoj hrvatskoj povijesti, rušeći jugoslavenske mitove.« Kovačević slično mišljenje ima i o drugom navedenom spisu. »Hrvatska historiografija, zbog svoje jugoslavističke optike, a u novije doba i pomodarskoga dekonstruktivizma i danas muku muči s jednom od najstarijih hrvatskih knjižica – Ljetopisom popa Dukljanina. Naime, ona zapravo ne zna što bi s tom knjižicom, jer se iz nje, po mišljenju *mainstream* povjesničara, širi opasni pankrotizam, kojeg je potrebno na sve načine relativizirati.«

Vrijedi upamtiti ove povijesne knjižice i kako ih doživljava Mate Kovačević. U njima je zapravo sav

Miljenko STOJČIĆ

Prave
knjige
pravo kažu

naš usud. Usudujemo li se konačno biti svoji na svome ili još gacamo u magluštinama nesklonih nam povijesnih zbivanja? Uzalud nam je pobjeći od svega toga i na kraj svijeta, pitanja ostaju jer od sebe se pobjeći ne može.

U skladu s izrečenim Kovačević se dotiče raznih bitnih pitanja za Hrvate na prostorima današnje BiH. Tu je ponajprije hrvatski jezik. On se ne skanjuje napisati da je Drina granica između hrvatskih i srpskih govora. Podlogu svome stavu pronalazi i u arheologiji. Ozemlje, pak, BiH posuto je starohrvatskom arhitekturom i umjetnošću. Mogli bismo reći da je hrvatski pletar na sve strane, a jamačno gdje je on tu su i Hrvati. Razumljivo je onda da Bosna i Hum imaju hrvatski državni identitet, što Kovačević još dokazuje razlikom između hrvatskih i srpskih isprava, ikavicom u ispravama, natpisima na stećcima i bilizima, kunovinom kao platežnim sredstvom, ostavljanjem posljednje kraljice Katarina Kosača države u nasljedstvo Svetoj Stolici... I tek kada se raspala ta srednjovjekovna hrvatska država, odnosno kada su je zauzeli Turci, nastaju dva nova identiteta u današnjoj BiH. U prilog iznesenom govore i hrvatske fratarske kronike. Sada smo, pak, u takvoj situaciji da moramo razmišljati o hrvatskoj teritorijalnoj jedinici u BiH, što nam ne ide još od ruke. Bačeni smo na dno, ali ćemo se dići ako to budemo željeli.

Posebna pozornost u knjizi posvećena je osmanskom razdoblju u životu Herceg Bosne, BiH. Ukratko to mogu ocrtati sljedeće riječi. »Jednom je zgodom bošnjački književnik Dževad Kara-

hasan na tribini u Zagrebu, želeći valjda kulturološki poniziti Hrvate s područja Herceg Bosne, istaknuo kako od Tomislavgrada pa sve do Dioklecijanove palače u Splitu nema nikakve arhitekture. Djelomično je to točno jer Osmanci nisu dopuštali obnavljati porušene crkve, a od isklesana kamena srušenih crkava gradili su svoje utvrde ili džamije.« Stvarno, kakva bi bila povijest Herceg Bosne, BiH, da ne bi Osmanlija? Odgovara ovo djelo na ta i slična pitanja, rekosmo, od samoga početka.

Nemojmo preskočiti naslov posljednjega poglavlja u knjizi: »Ovdje je rođena, ovdje se brani«. Nakon toga utvrde ili džamije.« »Duvanjska bazilika – vjersko, kulturno, nacionalno i vjersko žarište.« Vratismo se tako na početak. Sagradiše Hrvati svoje kraljevstvo, prihvatiliše katoličku vjeru, udoše u krug zapadne uljudbe. Borit nam je se da to ne zaboravimo, unatoč svim protivnicima.

Jedna od crta koju treba istaknuti u knjizi jest njezin neprestani govor o sadašnjosti s osloncem na prošlost. Počesto se iznenadimo koliko je to sve povezano i koliko smo takve stvari nepravedno potpisali u podsvijest. To je taj Kovačevićev pristup. Ako nam on nije dovoljan, potražimo knjige o kojima progovara i sami o svemu razmišljajmo.

Kovačevićeva djela treba imati u svojoj osobnoj knjižnici, uz bok djela Ive Pilara pod nazivom »Južnoslavensko pitanje«. Pročitati će nam misli i uputiti nas pravim putem. Što bismo htjeli više na ovoj krhkoj, zemaljskoj kugli? Ili kako kaže naslov ovoga prikaza: »Prave knjige pravo kažu.«

U SPOMEN

Fikret Cacan (1958.-2020.)

Hrvatska je rusistika izgubila još jednoga poslenika i "trudbenika", nakon Irene Lukšić zemaljske je prostore 12. veljače napustio i Fikret Cacan koji je tridesetak godina prijevodima "pohrvaćivao" rusku književnost. Roden je u bosanskoj Zenici, na zagrebačkom Filozofskom fakultetu diplomirao je komparativnu književnost i filozofiju. Radio je u Rektoratu Zagrebačkoga sveučilišta, bio djelatnik u NSK-u, potom službovao kao urednik u HINI.

Prevodio je ruske pisce, poglavito pjesnike, u naraštajnom rasponu od Puškina do V. Sorokina. Puškinom se bavio i kao bibliograf, uredio je uz dvjestogodišnjicu Puškinova rođenja, katalog *Aleksandar Sergejevič Puškin* (1999.) i opremio ga "bibliografskom studijom" i potpunom Puškinovom hrvatskom bibliografijom, literaturom i kazališnim repertoarom. Bio je usredotočen na klasične ruske književnosti, prevodio B. Pasternaka (*Pjesme Jurija Živaga*); O. Mandeljštama (*Pjesme, eseji; Izabrane pjesme*); A. Ahmatovu (*Tajne zanata; Tri jeseni*); N. Zabolockoga

(*Izabrani stupci i pjesme*). Nobelovca Josifa Brodskog predstavio je *Božićnim pjesmama* (2003.). Na popisu prevedenih autora je i Marina Cvetajeva, također i Nikolaj Gumiljov (1886.-1921.), utemeljitelj akmeizma, kojega su boljševici smaknuli zbog navodne "kontra-revolucionarnosti". Imao je posla i sa spomenutim Vladimirom Sorokinom, piscem i konceptualnim umjetnikom, preveo je njegov roman *Plavo salo* (2004.). Fikret Cacan je, rekli smo, bio i bibliograf; surađivao je s Dragutinom Tadijanovićem na projektu Literatura o I. G. Kovačeviću: 1931 - 1983, a taj uradak objavljen je u zborniku *Život i djelo Ivana Gorana Kovačevića* (1989.). S Natašom Dragojević sastavio je bibliografiju *Svjetska književnost u hrvatskim prijevodima: 1945 - 1985* (1988.). Prijevode ruskih pisaca objavljivao je u periodici (Republika, Vijenac, 15 dana, Dubrovnik, Poezija...), a devedesetih godina objavljivao je u Hrvatskome slovu. Okušao se i u pjesmotvorstvu, objavio zbirku *Ljiljan u trnju* (2010.).

Ivan BOŽIČEVIĆ

